

Determinante povjerenja u institucije zadužene za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini

Doc. dr. Armin Kržalić

v.d. rektor Univerziteta „INTERLOGOS“ u Kiseljaku

Email: rektorat@interlogos-edu.eu

Mr. sci. Denis Hadžović

direktor Centra za sigurnosne studije u Sarajevu

Email: denis@css.ba

Sažetak: Analiza procjene ključnih aktera je pionirska analiza koja donosi determinante povjerenja građana o akterima koji su zaduženi za borbu protiv organizovanog kriminala kao i akterima koji doprinose organizovanom kriminalu u Bosni i Hercegovini. Analiza daje osnove za zaključke o generalnom povjerenju u rad policije, tužilaštva i suda u borbi protiv organizovanog kriminala. Posebno treba naglasiti da analiza potvrđuje testiranu hipotezu da pojedinci i grupe koji se dovede u vezu sa organizovanim kriminalom imaju najveću spregu i podršku u predstavnicima vlast i predstavnicima političkih stranaka. Rezultati ovog rada ukazuju da prioriteti budućeg djelovanja u borbi protiv organizovanog kriminala treba da budu borba protiv nedozvoljenog prometa opojnim drogama, borba protiv ekonomskog kriminala i poreskih utaja i borba protiv korupcije javnih službenika.

Ključne riječi: analiza, organizovani kriminal, akteri, sprega i podrška, prioriteti

UVOD

Ovaj rad je, s jedne strane, svojevrsan vid sinteze rezultata istraživanja sprovedenih u okviru projekta „Unapređenje istraživačkih instrumenata u području sigurnosti i pravosuđa“ kojeg realizuje Centar za sigurnosne studije iz Sarajeva u periodu od 2012. do 2014. godine. Sa druge strane, rad predstavlja kvalitativnu novinu, budući da je predmet istraživanja postavljen u smislu ispitivanja zajedničkog prediktivnog uticaja većeg broja faktora koji utječu na organizovani kriminal. Polazna teorijska stanovišta autora mogu se svesti na nekoliko bitnih tačaka. Borba protiv organizovanog kriminala zahtjeva efikasnu, energičnu i bezkompromisnu borbu svih aktera koji su uključeni u tu borbu. Policija kao najprepoznatljiviji subjekt borbe protiv organizovanog kriminala ne može sama doprinijeti efikasnoj borbi. Ovakvom poimanju uloge policije u borbi protiv organizovanog kriminala doprinijeli su stavovi i mišljenja iz bivšeg sistema da je policija jedini organ koji se bori protiv organizovanog kriminala.

Drugim riječima postavlja se pitanje da li to u Bosni i Hercegovini jedino policija nije na nivo svog zadatka? Međutim, iznešeno teorijsko pitanje u ulozi većeg broja faktora koji utječu na organizovani kriminal, otvara pitanje načina rada i doprinosa tužilaštva i suda u borbi protiv organizovanog kriminala. Odgovore na ova pitanja nudi procjena ključnih aktera u borbi protiv organizovanog kriminala.

Za analizu procjene ključnih aktera koristili smo pitanja koja su bila razdvojena na aktere koji se bore protiv organizovanog kriminala i one aktere koji doprinose organizovanom kriminalu. Obzirom da je linija između navedenih aktera jako tanka neki se akteri pojavljuju u obje ove grupe. Također, u ovom dijelu smo analizirali kavu ulogu imaju građani u poduzimanju mjera za borbu protiv organizovanog kriminala.

Metod istraživanja

Problem istraživanja

Problem ovog istraživanja jeste pitanje da li su i u kom stepenu pojedini akteri doprinijeli borbi protiv organizovanog kriminala, kao i da li su i u kom stepenu određeni akteri doprinijeli povećanju organizovanom kriminalu.

Cilj i zadaci istraživanja

Cilj istraživanja je utvrditi prediktivnu vrijednost seta kriminološki i sociodemografskih varijabli za jačanje kapaciteta i utvrđivanje prioriteta za borbu protiv organizovanog kriminala. U realizaciji cilja istraživanja postavljeno je nekoliko zadataka

- Utvrditi prediktivnu vrijednost kriminoloških varijabli;
- Utvrditi prediktivnu vrijednost faktor koji učestvuju u borbi protiv organizovanog kriminala i njihova obilježja;
- Utvrditi prediktivnu vrijednost ispitivanih varijabli, po školskoj spremi, polu, starosnoj dobi, entitetu, etničkoj pripadnosti i zanimanju.

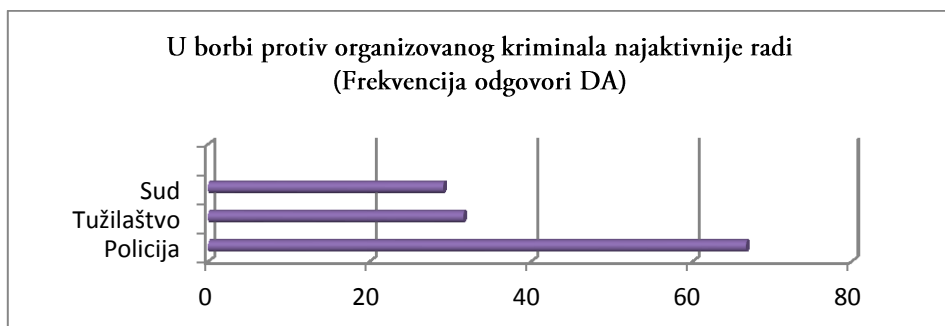
Uzorak ispitanika i tok istraživanja

Uzorak su činili 1500 ispitanika iz cijele Bosne i Hercegovine. Uzorak odražava zastupljenost respođenata na osnovu terirtorijalnog ustroja BiH i u skladu sa popisom stanovništva iz 1991. godine. Korištena je kvantitativna metoda anketnog upitnika. Istraživanje je sprovedeno od septembra 2013. do januara 2014. godine, a sprovedeno je od strane metodologa, kriminalista i stručno obučениh anketara.

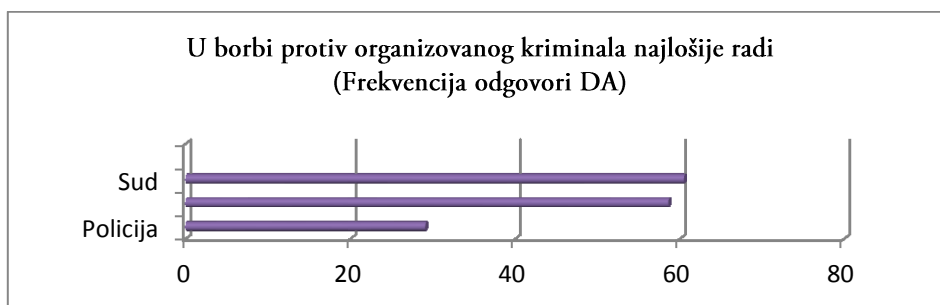
Procjena rada policije, tužilašta i suda

Ispitali smo stav građana Bosne i Hercegovine prema najaktivnijim radnjama i postupanjima policije, tužilaštva i suda u borbi protiv organizovanog kriminala.

Ukupno gledano, ocjene aktivnosti rada policije u borbi protiv organizovanog kriminala nisu izrazito negativne. Udio osoba koje smatraju da policija radi loše u borbi protiv organizovanog kriminala kreće se između 29,1 posto i 32,9 posto. Za razliku od tako iskazanog stava prema radu policije, velika većina ispitanika smatra kako sud/sudovi radi najlošije u borbi protiv organizovanog kriminala.

Grafikon 1: Prikaz faktora koji najaktivnije rade u borbi protiv organizovanog kriminala

Grafikon 2: Prikaz faktora koji najlošije rade u borbi protiv organizovanog kriminala

Ovakav negativan stav prema radu suda u borbi protiv organizovanog kriminala biralo je između 60,5 posto i 70,1 posto ispitanika. Ovakav negativan stav prema radu suda, podudara se sa nekim od dosadašnjih istraživanja na polju organizovanog kriminala u BiH. Tako se u istraživanju *Organizovani kriminal u BiH- tihi rat koji iz zasjede vode bezubi tigrovi ili rat koji još nije vođen?*, autorice Sheelagh Brady navodi da su sudije u BiH često kritikovane. „Pomenuto je da je 90% njih sposobno da obavljaju svoj posao, ali da to ne rade profesionalno, jer se na njih ne vrši pritiska da rade profesionalno. Neki su naveli da se sudije često boje obavljati svoj posao zbog zastrašivanja i straha za sobstvenu sigurnost i sigurnost svoje porodice. Također, je pomenuto i da je nekim od njih potrebno više obuke i iskustva u određenim područjima, kako bi znali kako da se nose da novim sofisticiranijim slučajevima“.¹

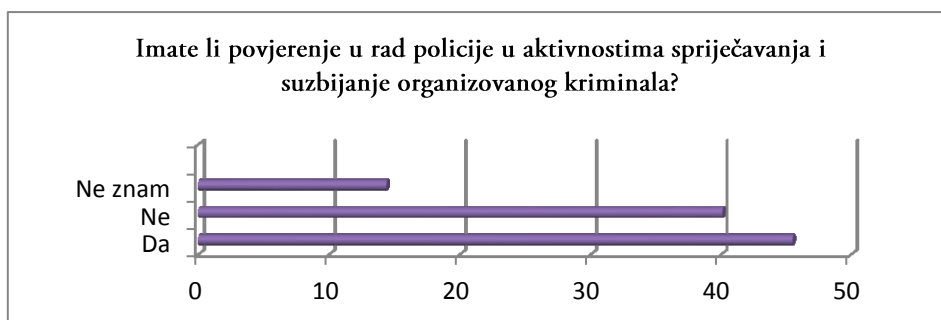
U našem istraživanju ispitanici su imali i izrazito negativan stav prema radu tužilaštva u borbi protiv organizovanog kriminala. Tako njih između 58,6 % i 67,3 posto smatraju da tužilaštvo radi najlošije u borbi protiv organizovanog kriminala.

Većina ispitanika (njih između 66,7% i 70,1) je rekla da je policija najaktivnija u borbi protiv organizovanog kriminala. Sa ovakvim stavom slažu se i ispitanici sa kojima smo vodili intervjue, naglašavajući da policija i pored toga što se suočava sa nizom problema kao što su nedostatak opreme i stručnog kadra, uglavnom radi profesionalno. U prilog ovakvoj konstataciji navodili su pojedine istrage kao primjer. Svi sudionici intervjua bili su jedinstveni u stavu da je policiji potrebna bolja obuka, prikladnija oprema i tehnologija, profesionalan a ne politički način rukovođenja, kako bi se uspješnije borila protiv novijih, sofisticiranijih vrsta kriminala i kriminalaca.

Na osnovu ispitivanja javnog mnijenja vidljivo je da je podjeljeno mišljenje ispitanika oko povjerenje u rad policije na poduzimanju spriječavanja i suzbijanja organizovanog kriminala. Tako 45,5 posto ispitanika ima povjerenje u rad policije na

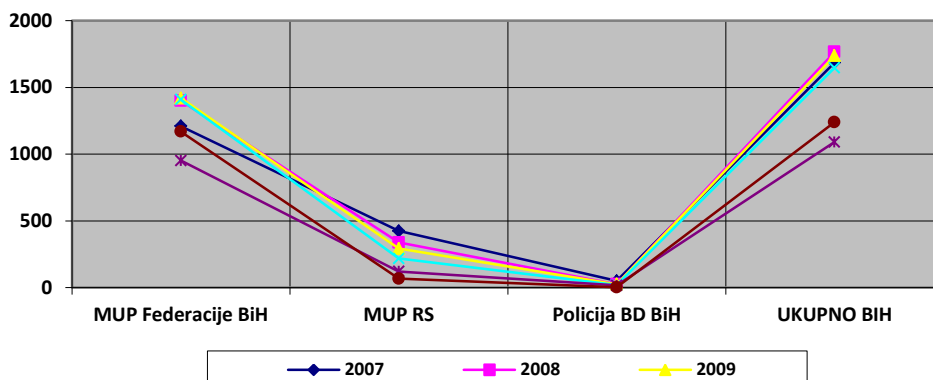
¹ Sheelagh Brady (2012). *Organizovani kriminal u BiH- tihi rat koji iz zasjede vode bezubi tigrovi ili rat koji još nije vođen?* Sarajavo. str.43.

poduzimanju sprječavanja i suzbijanja organizovanog kriminala dok 40,01 posto nema povjerenje. Ohrabrujući je pokazatelj, koji govori da bi više od 41 posto građana, ukoliko bi imali saznanje o određenim radnjama kriminalnih grupa ili djelima organizovanog kriminala bila spremni kontaktirati policiju, odnosno prijaviti ove radnje. Njih skoro jedna polovina smatraju da bi nakon što kontaktiraju policiju, policija bila prilično efikasna u poduzimanju svojih mjera.

Grafikon 3: Prikaz povjerenja u rad policije na sprječavanju i suzbijanju organizovanog kriminala

Promjena stava i porast povjerenja prema radu policije u borbi protiv organizovanog kriminala rezultat su permanentnog rada policije u zadnje dvije godine. Analiza rezultata rada policijskih službi u BiH, a na osnovu godišnjih statističkih izvještaja, pokazuje da rad policije u zadnjih nekoliko godina bilježi konstantan napredak. Najbolji primjer kako policija može utjecati na povećanje sigurnosti građana, a ujedno i povećanju povjerenja prema njihovom radu jesu policijske akcije koje rezultiraju razbijanjem određenih kriminalnih grupa. Sprovedene planske akcije kontrole autootpada u 2011. godini, rezultirale su pronalaskom ukradenih automobila i presjecanjem veza kriminalnih grupa, te su 2011. godinu, u odnosu na posmatranih šest godina, izdvojile kao godinu sa najmanje krivičnih djela krađa motornih vozila. Ovakvi rezultati govore o važnosti kontinuiranog praćenja stavova javnosti o ovim temama, a istovremeno otvaraju i pitanje o važnosti proaktivnog djelovanja policijske snage.

Grafikon 4: Prikaz kretanja pojave krivičnih djela krađe vozila u periodu 2007-2012.

Sprega i podrška

Osim procjene rada ključnih aktera za borbu protiv organizovanog kriminala, procjenjena je i sprega i podrška ovih aktera pojedincima i grupama koje se dovode u vezu sa organizovanim kriminalom. Prema stavovima ispitanika, pojedinci i grupe koje se dovode u vezu sa organizovanim kriminalom imaju najveću spregu i podršku u *predstavnicima vlasti*. Čak 85,2 % ispitanika je biralo ovu opciju. Na drugom mjestu su predstavnici političkih stranaka i njihovi predstavnici. Ovakvu opciju je birala velika većina, (82,3% ispitanika) ali sa nešto manjim procentom u odnosu prvu opciju.

Mnoge intervjuisane osobe su rekly da ima mnogo korumpiranih političara, od najnižeg do najvišeg nivoa. Kada je u pitanju borba protiv organizovanog kriminala većina njih smatra da za efikasnu borbu protiv organizovanog kriminala treba imati političku podršku, odnosno da je to politički problem. Što govori da se malo toga može promjeniti bez promjene u načinu razmišljanja, pristupu i strukturi političke vlasti. „Većina ispitanika je navela kako sistem dozvoljava mnogim političarima da štite svoje interese, stavljajući ih ispred interesa države ili njenih građana. Jedan broj ispitanika je rekao kako su mnogi političari spremni i da direktno štite kriminalce, kako bi zaštitili svoje interese, a voljni su da zažmire na mnogo toga čak i onda kad nisu direktno umiješani“.² Ovakvi stavovi i razmišljanja građana jasno govore da građani dijelom gube povjerenje u institucije društva, odnosno da ih u najmanju ruku ne doživljavaju kao vlastiti servis nego datatni izvor nepotrebnih poteškoća. U prilog ovakvoj konstataciji ide i pokazatelj da 59,9% građana koji su učestvovali u istraživanju nema povjerenje u sadašnju vlast i njihove namjere da se uspješno izbore sa organizovanim kriminalom.

² Sheelagh Brady (2012). *Organizovani kriminal u BiH- tihi rat koji iz zasjede vode bezubi tigrovi ili rat koji još nije vođen?* Sarajavo. str.40.

Većina stručnjaka se slaže da je organizovani kriminal u određenoj vezi sa nosiocima vlasti i političkih stranaka. Tako profesor Abazović smatra da se o organiziranom kriminalu radi samo onda kada su nosioci kriminalnih radnji u izravnoj ili neizravnoj vezi sa pojedincima iz državnih institucija različitog nivoa i različitih funkcija. Dakako, mogu postojati i veoma organizirane kriminalne grupe koje djeluju samostalno i činiti različita zlodjela, ali se države s njima relativno lako razračunavaju. Međutim, kada govorimo o organiziranom kriminalu, onda je djelatna veza kriminalaca sa „državom“ nezaobilazna.³ Mirza Smajić autor knjige „Organizovani kriminal u Bosni i Hercegovini – tranzicijske dileme“ navodi kako su ove veze prepoznate i potvrđene u strateškim dokumentima Bosne i Hercegovine za borbu protiv organizovanog kriminala. Tako se u Strateškom dokumentu BiH za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije (2006. – 2009.), kao uzrok nastanka i razvoja kriminala navodi „ubrzano srastanje vrhova vlasti sa organizovanim kriminalom koji je tokom rata dobio puni zamah, a njegovi eksponati ponekad i politički značaj“. Osim toga, pred sudovima Bosne i Hercegovine pokrenuto je nekoliko optužnica protiv nosioca javnih funkcija, a u svezi sa ovom problematikom“.⁴

Sprega i podrška pojedincima i grupama koji se dovode u vezi sa organizovanim kriminalom od strane predstavnika tužilaštva i sudova je treća najčešća birana opcija od strena ispitanika. Njih 73,1% je biralo ovakvu opciju. Na četvrtom mjestu je sprega i podrška pojedincima i grupama od strane predstavnika regionalnih i međunarodnih kriminalnih grupa (70,1%), a na petom mjestu, je sprega i podrška u predstavnicima policije (57,6%).

Veoma su zabrinjavajući rezultati da gotovo velika većina ispitanika smatraju da pojedinci i grupe koji se dovode u vezu sa organizovanim kriminalom imaju spregu i podršku u svim navedenim ključnim akterima koji su zaduženi za borbu protiv organizovanog kriminala (predstavnicima vlasti, predstavnicima političkih partija, predstavnicima tužilaštva i sudova i predstavnicima policije). Od svih navedenih ključni aktera, građani u najmanjoj mjeri smatraju da pojedinci i grupe imaju spregu i podršku u predstavnicima policije, ali općenito gledano i taj procenat je zabrinjavajući 57,6%.

Obzirom da najviše ispitanika smatra da pojedinci i grupe koji se dovode u vezu sa organizovanim kriminalom imaju spregu sa predstavnicima vlasti, ne iznenađuje podataka da 60% ispitanika nema povjerenje u sadašnje vlasti i njihove namjere da se uspješno izbore sa organizovanim kriminalom.

³ Intervju: Mirsad Abazović, profesor Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu. Sarajevo 18.12.2013.

⁴ Intervju Mirza Smajić za Klix. Više vidjeti na <http://www.klix.ba/vijesti/bih/reforma-policije-rjesava-organizovani-kriminal-u-bih/100224044> Pristupljeno zadnji put: 10.03.2014.

Podrška građana

Uloga i podrška aktivnih građana je vrlo značajna u borbi protiv organizovanog kriminala. Aktivni građani koji učestvuju u prijavljivanju krivičnih djela, svojom odlučnošću daju jasne poruke onima koji se koriste kriminalom i ostalim zloupotrebama vlasti da se manevarski prostor u kojem „love u mutnom” nezaustavljivo sužava. Ujedno je za ključne aktere i pojedince koji se profesionalno bave borbom protiv organizovanog kriminala vrlo značajno da sa čvrste podrške javnosti i građana dodatno crpe legitimnost, što je također jaki moralni i profesionalni poticaj, posebno u najzahtjevnijim primjerima organizovanog kriminala, da u toj borbi ustraju. U širem društvenom kontekstu to se vrlo pozitivno odražava na jačanju pravne kulture, javne etike, integriteta i odgovornosti za zajedničke vrijednosti i društvenu zajednicu, odnosno društvenu odgovornost.

Kroz istraživanje smo željeli da saznama koliko su ispitanici spremni poduzeti mjere za borbu protiv organizovanog kriminala, ukoliko bi imali saznanje o određenim radnjama kriminalnih grupa ili djelima organizovanog kriminala.

Nešto manje od polovine ispitanih, ukoliko bi imala saznanja o određenim radnjama kriminalnih grupa ili djelima organizovanog kriminala spremna je da poduzme mjere za borbu protiv problema organizovanog kriminala, njih 47,1%. Najveći dio njih bi kontaktirao policiju (41,1%), a mali dio je ispitanika koji bi se opredijelili da kontaktiraju porodicu ili prijatelja onih koji su uključeni u zločin (2,5%). Još manji broj je onih koji bi se obratili lokalnom vijećniku ili kontaktirali forum za sigurnost u općini (1,7%;0,4%).

Od navedenih 47,1 % ispitanika koji su spremni da poduzmu mjere za borbu protiv problema organizovanog kriminala, njih pola smatra da bi njihova akcija u rješavanju ovog problema završila vrlo efikasno ili prilično efikasno. Ovome treba dodati da je veliki broj onih koji se nisu izjasnili o samoj efikasnosti njihove akcije, 18,0%.

Među najčešćim razlozima zbog kojih ispitanici, njih 52,9 posto, ne bi bili spremni poduzeti mjere za borbu protiv problema organizovanog kriminala su: nepovjerenje u tužilaštvo i sud, da to nije njihova stvar, strah od odmazde, nebi bilo nikakve razlike.

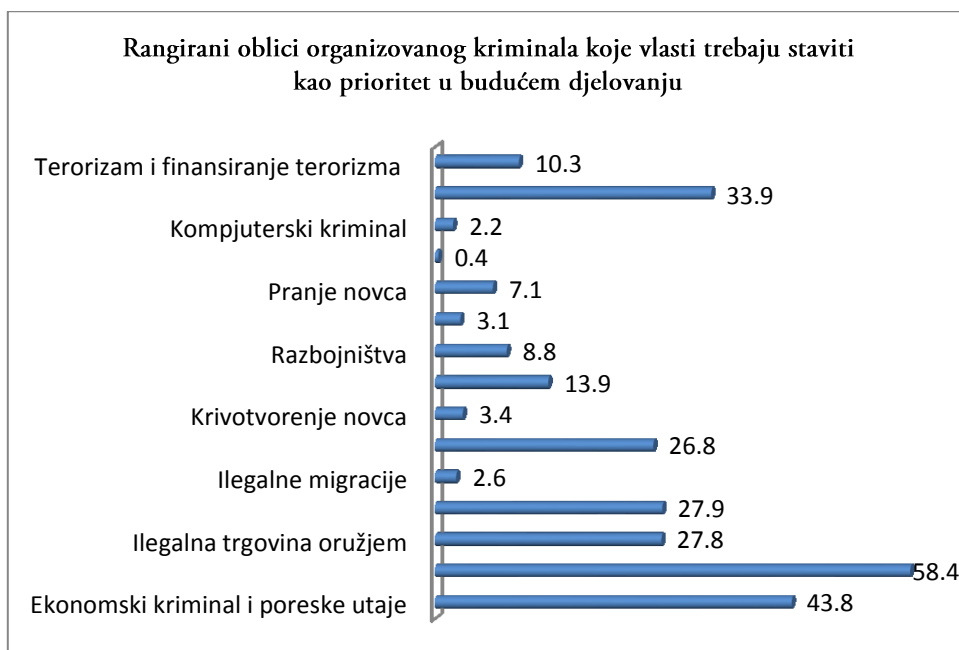
Većina ispitanika (66,8) smatra da su dosadašnje izrečene kazne za djela organizovanog kriminala preblage i neadekvatne.

Na osnovu ovakve podrške građana u poduzimanju mjera za borbu protiv problema organizovanog kriminala, kao i stava prema dosadašnjim izrečenim kaznama za ova djela, mogli bi smo zapravo zaključiti da bosanskohercegovačko društvo još uvijek ima kapacitet zdravog društva, samo što tom društvu izostaje podrška vlasti.

Prioriteti budućeg djelovanja

Kada govorimo o projekcijama budućeg djelovanja borbe protiv organizovanog kriminala, možemo konstatovati da je došlo do određenih pomaka. Vlasti, redovno donose strateške dokumente i akcijske planove, analiziraju ih i nastoje unaprijediti. Međutim nismo naišli na praksu da se u strateškim dokumentima konkretizuju određeni prioriteti budućeg djelovanja borbe protiv organizovanog kriminala, konkretnije na kojim krivičnim djelima organizovanog kriminala treba najviše raditi. Zbog toga smo na samom kraju upitnika ispitanicima postavili pitanje kako bi došli do njihovog mišljenja o prioritetima budućeg djelovanja. Ispitanicima je ponuđeno da biraju tri od petnaest prioriteta koje vlasti trebaju staviti kao prioritet.

Više od polovine ispitanika (58,4%) se izjasnilo da borbu protiv *nedozvoljenog prometa opojnim drogama* vide kao prvi prioritet budućeg djelovanja. Drugi priorite je borba protiv ekonomskog kriminala i poreski utaja, njih 43,8% djeli ovakav stav, a treći prioritetni pravac djelovanja je borba protiv korupcije javnih službenika. Za ovakvo opredjeljenje izjasnilo se njih 33,9%.

Kako se na grafikonu vidi, zadnji prioriteti budućeg djelovanja treba da budu u borbi protiv zloupotrebe autorskih prava, kompjuterskog kriminala, ilegalnim imigracije, ilegalnoj proizvodnji i trgovini oružjem za masovna uništenja i krivotvorenju novca.

Prema stavovima ispitanika borba protiv terorizma i finansiranja terorizma za Bosnu i Hercegovinu je tek sedmi prioritet u budućem djelovanju u svezi borbe protiv organizovanog kriminala.

ZAKLJUČAK

Dobiveni rezultati u ovom istraživanju ukazuju da ocjene aktivnosti rada policije u borbi protiv organizovanog kriminala nisu izrazito negativne. Za razliku od tako iskazanog stava prema radu policije, velika većina ispitanika smatra kako sud/sudovi radi najlošije u borbi protiv organizovanog kriminala. Ovakav negativan stav prema radu suda, podudara se sa nekim od dosadašnjih istraživanja na polju organizovanog kriminala u BiH.

Svi sudionici intervjua bili su jedinstveni u stavu da je policiji potrebna bolja obuka, prikladnija oprema i tehnologija, profesionalan a ne politički način rukovođenja, kako bi se uspješnije borila protiv novijih, sofisticiranih vrsta kriminala i kriminalaca.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju da bi više od 41 posto građana, ukoliko bi imali saznanje o određenim radnjama kriminalnih grupa ili djelima organizovanog kriminala bili spremni kontaktirati policiju, odnosno prijaviti ove radnje. Međutim, među najčešćim razlozima zbog kojih ispitanici ne bi bili spremni poduzeti mjere za borbu protiv problema organizovanog kriminala su: nepovjerenje u tužilaštvo i sud, kao i mišljenje da to nije njihova stvar, strah od odmazde, nebi bilo nikakve razlike.

Poređenjem značajnih prediktora dobivenih na cjelokupnom uzorku ispitanika i teorijskim promišljanjima o sprezi vlasti i organizovanog kriminala, potvrdila se hipoteza da pojedinci i grupe koje se dovode u vezu sa organizovanim kriminalom imaju najveću spregu i podršku u *predstavnicima vlasti*. Čak 85,2 % ispitanika je biralo ovu opciju. Na drugom mjestu su predstavnici političkih stranaka i njihovi predstavnici.

Nalazi ovog istraživanja upućuju na zaključak da su prva tri prioriteta budućeg djelovanja po pitanju borbe protiv organizovanog kriminala aktivnosti po pitanju borbe protiv *nedozvoljenog prometa opojnim drogama*, zatim borba protiv ekonomskog kriminala i poreski utaja, i kao treći prioritetni pravac djelovanja je borba protiv korupcije javnih službenika. Zbog toga bi faktori koji su u ključeni u borbu protiv organizovanog kriminala morali usmjeriti svoje aktivnosti prema suzbijanju navedenih krivičnih djela.

LITERATURA

Osnovna

1. Eliot, M. A. (1962): *Kriminal u modernom društvu – prijevoa*, Svjetlost – Sarajevo.
2. Petrović, D. (1996): Organizovanje zločinačkih udruženja, Srpsko udruženje za krivično pravo, Beograd.
3. Sheelagh Brady (2012). *Organizovani kriminal u BiH- tibi rat koji iz zasjede vode bezubi tigrovi ili rat koji još nije voden?* Sarajavo
4. Paoli L. i Fijnaut C. (2006): *Organised crime and its control policies*.
5. Bošković, M. (2004): *Organizovani kriminalitet i korupcija*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.
6. Abazović, D. M. (2008): *Ogledi o bosanskohercegovačkoj zbilji*, DES, Sarajevo.
7. Ignjatović, Đ. (1988): *Organizovani kriminalitet – drugi deo*, Policijska akademija, Beograd.
8. Petrović, B. i Dobovšek B. (2007): *Mreže organiziranog kriminaliteta*, Pravni fakultet, Sarajevo.
9. Reid, S. T. (2011): *Crime and criminology*, Thirteenth edition

Internet

1. <http://www.klix.ba/vijesti/bih/reforma-policije-rjesava-organizovani-kriminal-u-bih/100224044> Pristupljeno zadnji put: 10.03.2014.

Intervju

1. Mirsad Abazović, profesor Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu. Sarajevo 18.12.2013.

Armin Kržalić, Denis Hadžović